

จิตสำนึกสาธารณะและตัวแบบสร้างจิตสำนึกสาธารณะ: ระดับเยาวชนในสถาบันอุดมศึกษา

อ. กิตติพงษ์ แสงสริบสิริ*

บทคัดย่อ

กระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่มุ่งเร้าวิถีชีวิตแบบปัจเจกชน นับเป็นวิถีที่นำพาผู้คนออกจากกระแสวัฒนธรรมการคงอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกัน เยาวชนในระดับอุดมศึกษาก็เป็นผลสะท้อนจากการหล่นหลอมของสังคมปัจจุบัน ซึ่งมักมีคำกล่าวกันว่า "เด็กรุ่นใหม่ จะมีการนึกคิดถึงผู้อื่นน้อย หวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน คำนึงถึงความสุขสบายส่วนตัว" แนวคิด "จิตสำนึกสาธารณะ" จึงนับเป็นเรื่องสำคัญของวิถีแห่งการอยู่ร่วมกัน เพราะสังคมที่มีการเอื้อเฟื้อและแบ่งปันสูง ย่อมจะทำให้เกิดวัฒนธรรมเชิงคุณค่าที่สามารถบ่มหลอมจิตสำนึกคนรุ่นใหม่ไปสู่วัฒนธรรมความดีสาธารณะในระยะยาว ทั้งนี้บทความดังกล่าวจะนำเสนอแนวคิดที่สำคัญ คือ องค์ประกอบของการมีจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งได้แก่ 1) การหล่นหลอม โดยผ่านกลไกการเลี้ยงดูหรือการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง 2) การเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการสั่งสมจากการเรียนรู้ประจำวัน 3) การจัดการจากสภาพแวดล้อม โดยประเภทของจิตสำนึกสาธารณะ ยังจัดแบ่งเป็น 3.1) ด้านการใช้สิ่งของส่วนรวม ซึ่งแบ่งเป็น สถานที่ส่วนรวม และอุปกรณ์ส่วนรวม 3.2) ด้านกิจกรรมส่วนรวม 3.3) ด้านการตอบแทนเชิงคุณค่าความหมาย การนำเสนอรูปแบบจิตสำนึกสาธารณะที่สามารถบ่มหลอมเยาวชนไปสู่แนวทางที่สำคัญได้ คือ 1) ตัวแบบทิศ 6 เชิงเปรียบเทียบ 2) ตัวแบบรังผึ้ง 3) ตัวแบบความคิดเชื่อมโยง 4) ตัวแบบแผนภูมิต้นไม้ (Tree diagram) โดยท้ายที่สุด ข้อจำกัดของการมีจิตสำนึกสาธารณะ คือ สื่อเร้าปัจเจกบุคคล การรับรู้จากสังคมหรือองค์กรแวดล้อม และภูมิทัศน์ทางานที่มีอยู่ในตัวเยาวชนในการเลือกรับรู้และปลูกเร้า อย่างไรก็ตามแนวทางการสร้างจิตสำนึกสาธารณะนี้ จะเป็นวิถีที่จะนำพาผู้เกี่ยวข้องไปสู่การสร้างความตระหนัก รวมไปถึงการพัฒนาารูปแบบกิจกรรมอันจะส่งผลต่อการสร้างสังคมที่ดีในระยะยาวต่อไป

บทนำ

ท่ามกลางวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่มุ่งเร้าวิถีชีวิตแบบปัจเจกชนซึ่งเป็นพลวัตขับเคลื่อนผู้คนในสังคม ดำเนินชีวิตไปอย่างผู้เสพที่ไม่เคยอิ่ม วิงวอนความต้องการอย่างไม่รู้จบ กระแสแนวคิดการเป็นอยู่อย่างพอเพียงก็เป็นวิถีคู่ขนานที่เป็นอีกหนึ่งทางเลือกให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากกระแส " เสพสุดโต่ง " ที่เปิดมุมมองเปลี่ยนแปลงมุมมองชีวิตไม่ให้อีกทำร้ายจากการ "ไม่มี" หรือ "ไม่เป็น" หรือ "ไม่เท่ากัน" หรือ "ไม่ใหม่กว่า" ได้

กระแสแนวคิดสองแนวทางข้างต้นนี้ ปฏิเสธไม่ได้เลยว่ามีผลต่อวิถีชีวิตของเยาวชนในระดับที่มากพอที่จะมีวิถีคิด จิตวิญญาณ มุมมอง ที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมรุ่นเก๋าก่อนอย่างสิ้นเชิง โดยสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรม การแสดงออกที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว ส่งผลเป็นค่านิยมคนรุ่นใหม่ ที่ไม่ได้ยึดหะกับความเป็นไปในวิถีชีวิตของคนในสังคม หรือมีก็ไม่น้อยไปกว่าการดื่ม กิน เที่ยว เสพบันเทิง และตกอยู่ในวงเวียนการหาสิ่งใหม่มาตอบสนองไม่รู้จบ ในขณะที่กระแสทางเลือกเพื่อการดำรงอยู่อย่างพอเพียง ดูจะเป็นแนวคิดที่คลุมเครือยากจะหาตัวอย่างที่เห็นได้ใกล้ตัวอย่างชัดเจนจริงจัง หรือบางทีก็กลบนิยามความสำคัญของแนวกระแสพอเพียงนี้ ด้วยคำสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า "ยังไม่รวย ไร่ค่อยรวยแล้วค่อยพอดี"

* หัวหน้าสำนักกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น

ค่านิยมเชิงคุณค่าของเยาวชนในปัจจุบัน ผนวกผสานไปกับเสรีทางการศึกษาระดับชั้นผู้ใหญ่ที่เรียกว่า ระดับอุดมศึกษา ที่เปิดกว้างทางความคิด การใช้ชีวิต การใช้เวลา การรับรู้ การเลือกเรียนในหลักสูตร ตลอดจน การสร้างฝันเพื่อไจนทะยานไต่สะพานทางลัดสู่ความสำเร็จไปสู่ฝัน จนนทำให้เยาวชน ย่อมต้องคิดถึงตนเอง มากกว่าสร้างคุณค่าเชิงสังคมไม่น้อย

"จิตสำนึกสาธารณะ" ดูจะเป็นความหมายแห่งคุณค่าของการมีชีวิต ทั้งในระดับสังคม ครอบครัว และตนเอง ที่มีนัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนของสังคมในอนาคต ที่หลายคนโหยหาและให้คำสำคัญนี้ว่า **"จิตสำนึกหายไปไหน....ทำไมเป็นอย่างนี้....?"**

ตราบใดก็ตามที่เราไปรยคำหวานว่าสังคมที่เราอยู่ ต้องเป็นสังคมของการเรียนรู้สู่ออนาคต เราจะไปไม่ถึง หรือ ถึงก็ไม่สง่างามตามที่ได้กล่าวอ้าง

บทความนี้ จึงสะท้อนแง่มุมสำคัญที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเยาวชนในระดับอุดมศึกษา โดยเชื่อว่า ตัวแบบที่จะนำเสนอจะเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาแนวคิด "จิตสำนึกสาธารณะ" ต่อไป

ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะ

หากมีผู้ถามว่า "จิตสำนึก" คืออะไร ? "สาธารณะ" เกี่ยวพันกันอย่างไร ?

"จิตสำนึกสาธารณะ" ประกอบด้วยความหมายของคำ 2 คำ นั่นคือ "จิตสำนึก" และ "สาธารณะ" โดยจิตสำนึกเป็นเรื่องของ Mind หรือ Spirit ส่วนสาธารณะนั้นเป็นเรื่องของส่วนรวมที่ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีสิทธิในการใช้ และการดูแลรักษาบำรุงร่วมกันโดยลักษณะของสาธารณะมี 3 แบบ คือ พื้นที่สาธารณะ โครงสร้างสาธารณะ (เช่น กฎหมาย ระบบโทรคมนาคม สื่อมวลชน) และกระบวนการสาธารณะ (ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2540)

ในอีกความหมายหนึ่งก็คือ จิตสำนึกของสังคม (Social consciousness) ที่ถ่ายทอดสืบกันมา ตราบเท่าที่มีการดำรงอยู่ของสังคม (Social being) (กาญจนา แก้วเทพ, 2539)

แม้ว่าการแยกความหมาย "จิตสำนึก" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า คือ ภาวะที่จิตตื่นและรู้ตัว สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสด้วยกาย ซึ่งเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล แล้วก็ตาม แต่เมื่อรวมคำว่า "สาธารณะ" อันมีความหมายของการเป็นของคนทั่วไป โดยไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของจับจองได้ ก็ย่อมจะทำให้คำ 2 คำ มีความหมายที่เปลี่ยนรูปไปสู่ความหมายเชิงคุณค่าของการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคม

องค์ประกอบสำคัญของการมีจิตสำนึกสาธารณะ

1. การหล่อหลอม โดยผ่านกลไกการเลี้ยงดูหรือการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง

ครอบครัวจะเป็นทั้งต้นแบบและจะเป็นภาพสะท้อนการแสดงออกของจิตสำนึกสาธารณะที่สำคัญของเยาวชนได้อย่างชัดเจน

2. การเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการสั่งสมจากการเรียนรู้ประจำวัน

การรับรู้รูปแบบที่เพิ่มความถี่ซ้ำและตัวอย่างที่สร้างความรู้สึกเชิงคุณค่าที่สื่อสารและส่งผลสะท้อนกลับในความรู้สึกด้านบวกอย่างสม่ำเสมอ จุดสำคัญที่น่าสังเกตคือ ลักษณะการเรียนรู้ที่สร้างวิธีคิด ไม่ว่าจะเป็นความคิดแบบเชื่อมโยง ความคิดแบบมโนทัศน์ ความคิดแบบองค์รวม ก็ล้วนเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการเรียนรู้

3. การจัดการสภาพแวดล้อม

การจัดการสภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อ ความคิด ความเชื่อ และการแสดงออกด้านพฤติกรรม เช่น มหาวิทยาลัยมีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา โดยอาจารย์ผู้สอนเล่าเรื่องสอดแทรก

พฤติกรรมเชิงบวกต่อการแสดงออกในการจอตลอดในที่สาธารณะ นักศึกษาจึงรู้สึกถึงผู้อื่นในขณะที่จะจอตลอดทุกครั้งไป นักศึกษากลุ่มใหญ่ เมื่อเห็นตัวอย่างของการจอตลอดที่คำนึงถึงผู้อื่น ก็มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมไปด้วยเช่นกัน

ประเภทของจิตสำนึกสาธารณะ

1. ด้านการใช้สิ่งของส่วนรวม แบ่งออกได้ดังนี้

1.1 สถานที่ส่วนรวม ได้แก่ สถานที่สาธารณะต่าง ๆ โดยแบ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ คือ

การจอตลอดในที่สาธารณะ

การทิ้งขยะในที่สาธารณะรวมถึงการแยกประเภทขยะ

การใช้อาคารสถานที่ การเปิด-ปิด / เครื่องปรับอากาศ ไฟฟ้า

การสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ

การแสดงออกในที่สาธารณะในลักษณะมารยาท

1.2 อุปกรณ์ส่วนรวม ได้แก่ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สาธารณะนั้น ๆ คือ

การใช้โทรศัพท์สาธารณะ

การใช้หรืออ่านหนังสือพิมพ์

การใช้อุปกรณ์สำนักงาน และจัดเก็บ รวมทั้งการใช้กระดาษ

การจัดวางและเก็บคืนสิ่งของสูญหาย

2. ด้านกิจกรรมส่วนรวม

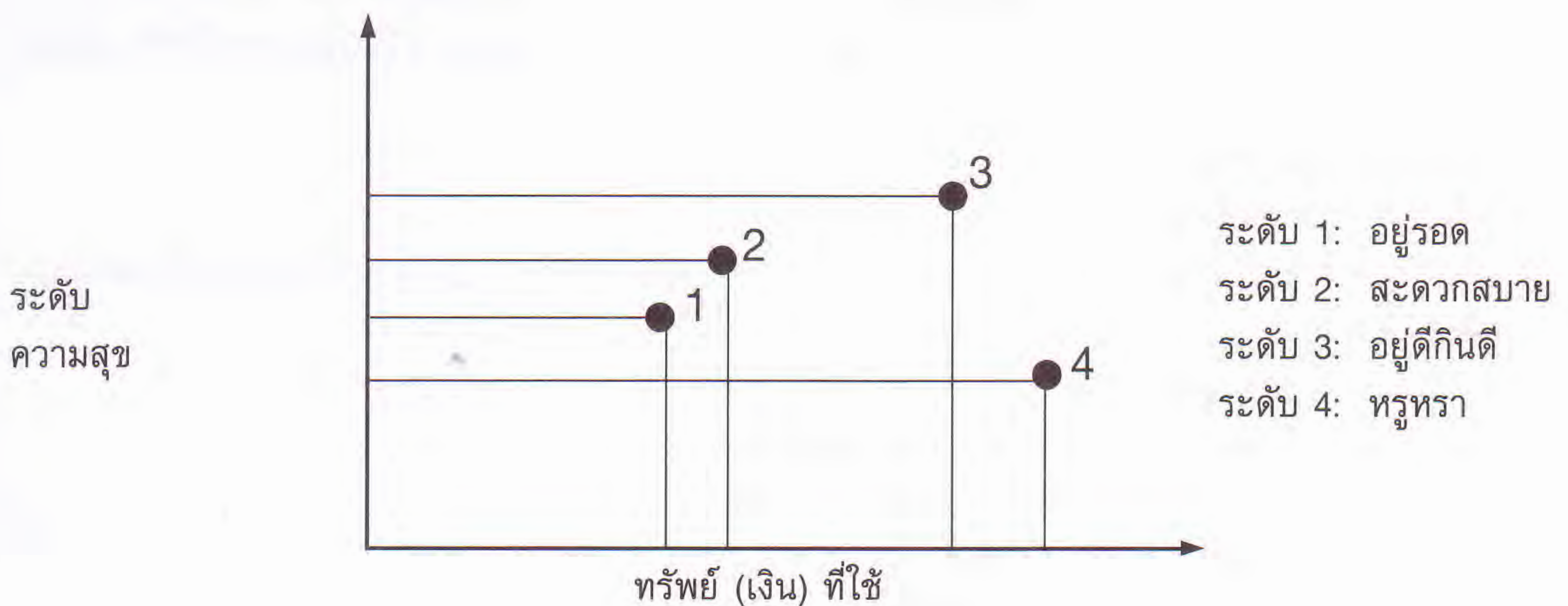
กิจกรรมส่วนรวมเป็นกิจกรรมร่วมกับคนหมู่มาก ได้แก่ การแต่งกายที่เหมาะสมกับสถานที่และลักษณะงาน การใช้สื่อเสียง การเสียสละแรงกายเพื่อกิจกรรมส่วนรวม การแสดงความมีน้ำใจในสาธารณะกุศล การมีส่วนร่วมในกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ การดูแลรักษาความสะอาดลำน้ำสาธารณะ อากาศ การเผาคว้น การลดการใช้พลังงานที่เกินจำเป็นการทำประชาพิจารณ์ และการแสดงความเห็นสะท้อนสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นทางสื่อโทรทัศน์ หรือสื่อวิทยุต่าง ๆ

3. ด้านการตอบแทนเชิงคุณค่าความหมาย

การตอบแทนในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การตอบแทนผู้ที่เคยให้การช่วยเหลือ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ครอบครัว และสังคม เช่น การได้รับทุนการศึกษาจากระดับชุมชนหรือสถาบันการศึกษา การได้รับโอกาสดี ๆ ในการทำงาน แล้วตอบแทนสังคมกลับคืนมาในรูปแบบเครือข่ายจิตอาสาลักษณะต่าง ๆ ให้กับสังคม เช่น เครือข่ายโครงการลงทุนเวลาเพื่อสังคม ของ ศ. ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่มีเว็บไซต์สมาชิกอาสาในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคต่าง ๆ

จากองค์ประกอบและประเภทของจิตสำนึกสาธารณะดังกล่าว ล้วนแล้วแต่แสดงปรากฏการณ์ที่แท้จริงของบุคคลหลายระดับในสังคมได้มากมาย โดยเฉพาะสังคมบริโภคนิยม ที่มีกรอบคิดของการแสวงหาความสุขความสำเร็จส่วนตน ขาดการมองอย่างรอบด้านที่มีบริบทของการพึ่งพาอาศัย อันเป็นฐานจิตสำนึกสาธารณะแท้ ๆ ของสังคมไทยไปอย่างน่าเสียดาย

พระพิศาล วิศาล ได้นำเสนอแนวคิดที่สะท้อนกระแส ออกมาในรูปแบบแนวคิดเส้นโค้งความสุขที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพย์สิน (เงิน) ที่ใช้ กับ ระดับความสุข ดังแสดงในด้านล่างนี้ ซึ่งมีนัยสำคัญที่แสดงถึง การแสวงหาความพอดีของการมีเงินสูงสุดแล้วได้ความสุขสูงสุดตามไปด้วย หากแสวงหาเงินหรือทรัพย์สินเกินจุดพอดีแล้ว ก็จะทำให้เสียสมดุลของชีวิต และมีชีวิตที่เกินความพอดี จนความโลภครอบงำและลืมนึกถึงคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ไป

ภาพที่ 1 : แนวคิดเส้นโค้งความสุข โดย พระไพศาล วิศาโล

ระดับ 1: อยู่รอด

หมายถึง ความสุขอยู่รอดนั้นอาศัยทรัพย์สินเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ก็สามารถเพิ่มขีดชั้นความสุขขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

ระดับ 2: สะดวกสบาย

หมายถึง จากความอยู่รอดขยับขึ้นมาเป็นความสะดวกสบาย ความสุขเพิ่มขึ้นได้แต่ต้องอาศัยทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น

ระดับ 3: อยู่ดีกินดี

หมายถึง การมีทรัพย์สินมากขึ้นถึงจุดหนึ่ง ความสุขจะเริ่มลดลง และจะลดลงไปเรื่อย ๆ เป็นปฏิกิริยาผกผันกับจำนวนทรัพย์สินที่มี เพราะ สุขจากการบริโภคทรัพย์สินมีจุดสูงสุดนั่นคือ เมื่อเสพวัตถุจนได้รับความสะดวกสบายถึงจุดหนึ่งแล้ว ก็ควรหยุดหาหรือหยุดเสพไม่ให้เกินจุดนั้นไป

ระดับ 4: ทรมาน

หมายถึง การมีทรัพย์สินมากๆ แต่ความสุขกลับลดลงมากมาย ชีวิตทรมาน ไม่ได้ตอบสนองความสุขให้เพิ่มตามไปด้วย เปรียบได้กับการมีทรัพย์สินสินมาก แต่กังวลวนวายใจ เกรงลูกหลานมาแย่งสมบัติ หรือ ความรู้สึก รวยไม่พอ ต้องวิ่งหาเงินให้มากขึ้นๆ จากร้อยล้าน เป็นพันล้าน เพราะคิดว่า เมื่อไปถึงแล้วจะมีความสุขสูงสุด การใช้ชีวิตเป็นไปอย่างฟุ่มเฟือยเพียงเพื่อต้องการตอบสนองความรู้สึกสะใจ อย่างไม่มีเหตุผล

หากเราสามารถหยุดดักดวงเมื่อถึงจุดนั้นได้เรียกว่า "รู้จักพอดี" หรือ "รู้จักประมาณ" จุดพอดีนั่นคือจุดที่เรามีความสุขสูงสุด ถ้าเราไม่รู้จักจุดนั้น เมื่อเสพจนเลยจุดนั้นไป ความสุขจะลดลงตามลำดับ การมีเงิน ไม่ได้หมายความว่าทำให้เรามีความสุขแต่มันจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราไปถึงความสุขได้

จากเส้นโค้งความสุขดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์แบบปฏิกิริยาผกผันกับแนวคิดจิตสำนึกสาธารณะ เพราะยิ่งคนเราแสวงหา ไม่รู้จักพอ เราจะไม่สามารถคิดถึงคนอื่นได้ ขณะเดียวกัน เมื่อเราพบจุดพอดี ได้แล้ว เราจะคิดและอยากช่วยผู้อื่นอยู่เสมอ ๆ อันเป็นรากของความคิดที่สำคัญของการสร้างจิตสำนึกสาธารณะเช่นกัน สังคมที่มีจิตสำนึกสาธารณะสูง ย่อมมีผลต่อระดับความสุขของคนในสังคมได้อย่างมากมาย ลองสังเกตเชิงเปรียบเทียบว่าหากเราตื่นเช้ามาทำงาน ขณะขับรถ ผู้ใช้รถก็ขับได้อย่างสุภาพ เมื่อจอดรถก็ไม่จอดซ้อนคัน รถคันที่จอดอยู่ก็จอดเข้าชิดด้านในเพื่อเหลือที่จอดให้ผู้อื่น ขณะที่ทำงานก็ช่วยกันลดการใช้พลังงานที่ไม่จำเป็น เวลาเข้าห้องน้ำ

ก็ใช้กระดาษชำระพอดีความต้องการเพื่อให้คนที่มาที่หลังได้ใช้ เมื่อหยิบหนังสือพิมพ์ก็หยิบอ่านคนละฉบับ ไม่คว้าไปอ่านคนเดียวทีละหลายๆ ฉบับ ตอนทานข้าวกลางวันก็ไม่เหลือเศษข้าวในจาน ทานเสร็จก็คืนจาน ในบริเวณที่เก็บจาน ไม่ทำโต๊ะอาหารเลอะเทอะเกินไปคนที่มานั่งที่หลังก็จะสะดวก เวลาทำงานก็ตั้งใจปฏิบัติงาน ทำมากกว่าที่ได้รับมอบหมาย เพิ่มความละเอียดปราณีต เรียบร้อย ไม่คุยโทรศัพท์ส่วนตัว มากเกินความจำเป็น หลังเลิกงานไปซื้อข้าวตอนเย็นแม้มีคนมาจูงร้านค้ามาก แต่ทุกคนก็ตั้งแถว ต่อคิวอย่างเป็นระเบียบ เมื่อพักอยู่ในบ้านหรือหอพัก ก็ไม่ส่งเสียงดังรบกวนเพื่อนบ้านหรือเพื่อนข้างห้อง ก่อนจะหลับก็นึกถึงสิ่งดีๆ แม่เมตตาส่งความสุขให้แก่สรรพสัตว์ ไม่เพิ่มทุกข์ เพิ่มโทษ ไม่เป็นภาระทาง กายหรือทางใจต่อกัน หลับฝันก็เป็นสุข วันดี ๆ กับสังคมดี ๆ ก็ผ่านไปอีกหนึ่งวัน

สังคมแห่งการเรียนรู้โดยเฉพาะเยาวชนระดับอุดมศึกษา เป็นภาพสะท้อนสังคมที่มีจิตสำนึก สาธารณะได้เป็นอย่างดี ซึ่งเราปฏิเสธไม่ได้ว่า การแสดงออกต่อสังคม ชุมชนหรือสถาบันการศึกษาของ เยาวชนในปัจจุบัน ล้วนสวนแนวคิดดังที่กล่าวข้างต้นอยู่มากมาย จนกลายเป็นค่านิยมใหม่ ที่กล่าวว่า "ไม่ยุ่ง ไม่เกี่ยว ไม่สน ธุระก็ไม่ใช่ ไม่เข้าใจ อย่าจู้จี้" วัฒนธรรมการแต่งกายชุดนักศึกษา ก็ดูจะเป็น ปรากฏการณ์สะท้อนแนวคิดจิตสำนึกสาธารณะในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

การสร้างรูปแบบจิตสำนึกสาธารณะ

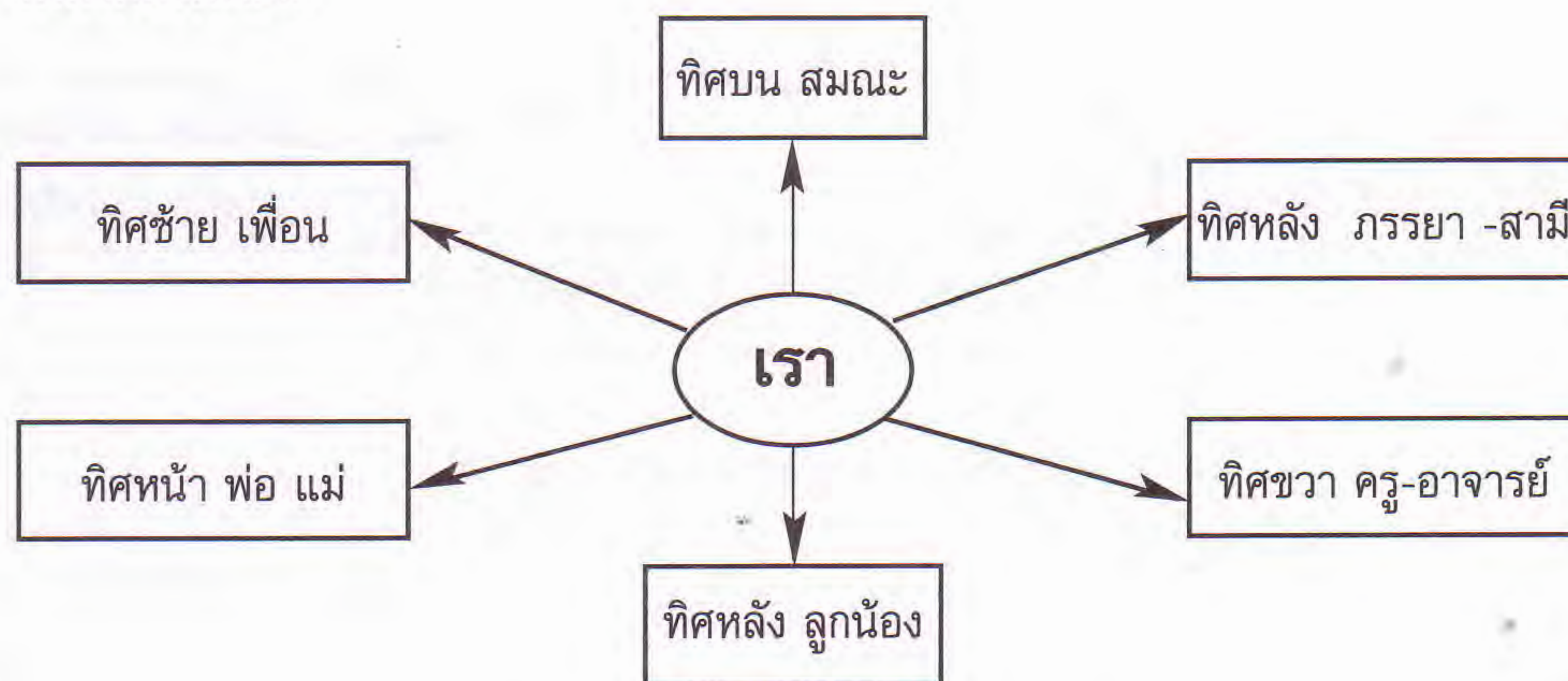
การสร้างรูปแบบจิตสำนึกสาธารณะ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งยวดในการหล่อหลอมแนวคิด โดย เฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนในระดับอุดมศึกษาที่จะไปแสดงปรากฏการณ์ต่าง ๆ และส่งต่อวัฒนธรรมไปยังสังคม ในรุ่นถัดไป

1. รูปแบบจิตสำนึกสาธารณะ ตัวแบบทิส 6 เชนเปรียบเทียบ

ปัจจุบันการรับรู้ของเยาวชน มักจะมีมิติที่ไม่ครอบคลุมตามความเป็นจริง การคลั่งไคล้ดารา ตามความชื่นชอบของวัย มักมองเห็นเพียงด้านที่ดาราคนนั้นปรากฏตามสื่อและงานเวที แต่เราไม่ทราบ มิติต่าง ๆ ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเขาเลย ในอีกมิติ เขาอาจเป็นคนโมโหร้าย เห็นแก่ตัว หรืออาจมีมิติ ความพึงใจในปมชีวิตบางอย่าง

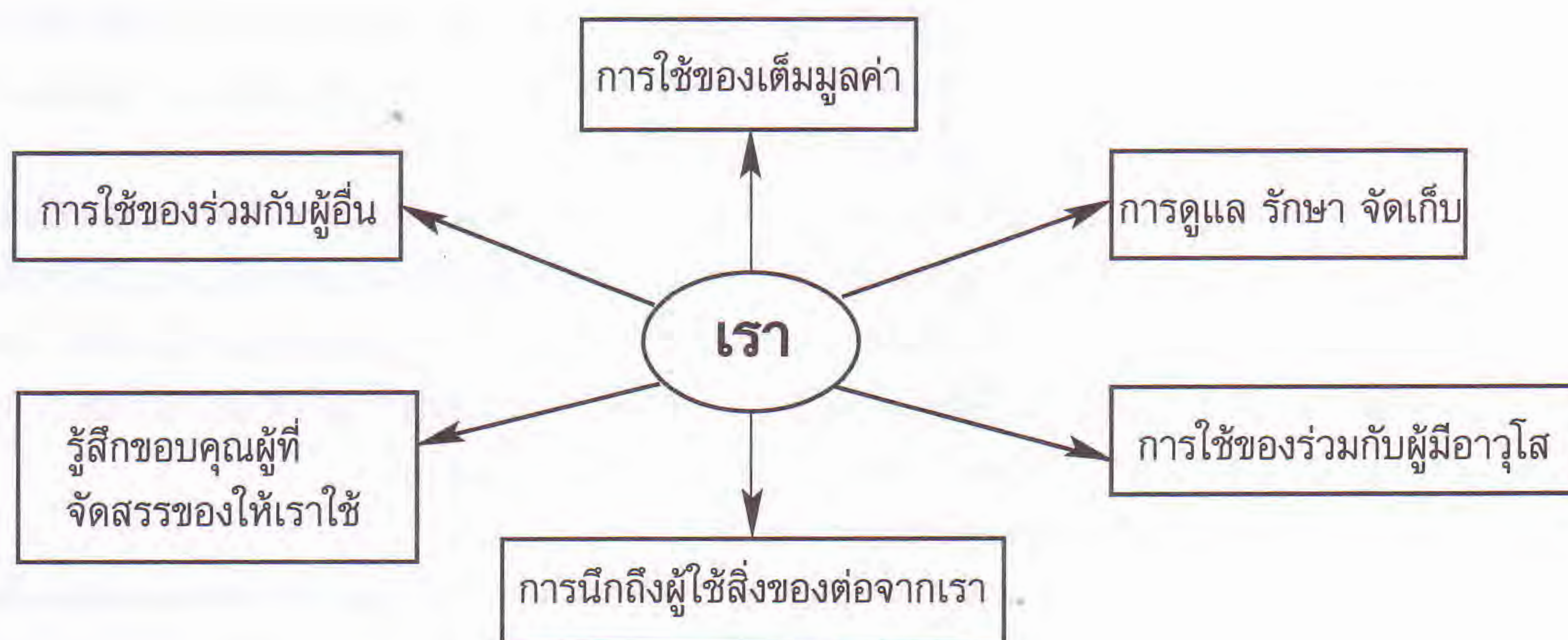
การมองอย่างรอบด้านครบมิติ จึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งอาจเปรียบเทียบได้กับกล่องไม้กลองหนึ่ง ที่นอกจากมีความกว้าง x ยาวแล้ว ก็ยังมี ด้านข้างอีก 3 ด้าน ด้านบนและด้านท้าย อีกอย่างละด้าน รวมเป็น 6 ด้าน

ในแนวคิดพุทธศาสนา ได้ระบุตัวแบบความสัมพันธ์ในลักษณะทิส 6 อย่างน่าสนใจ ดังภาพข้างท้ายนี้

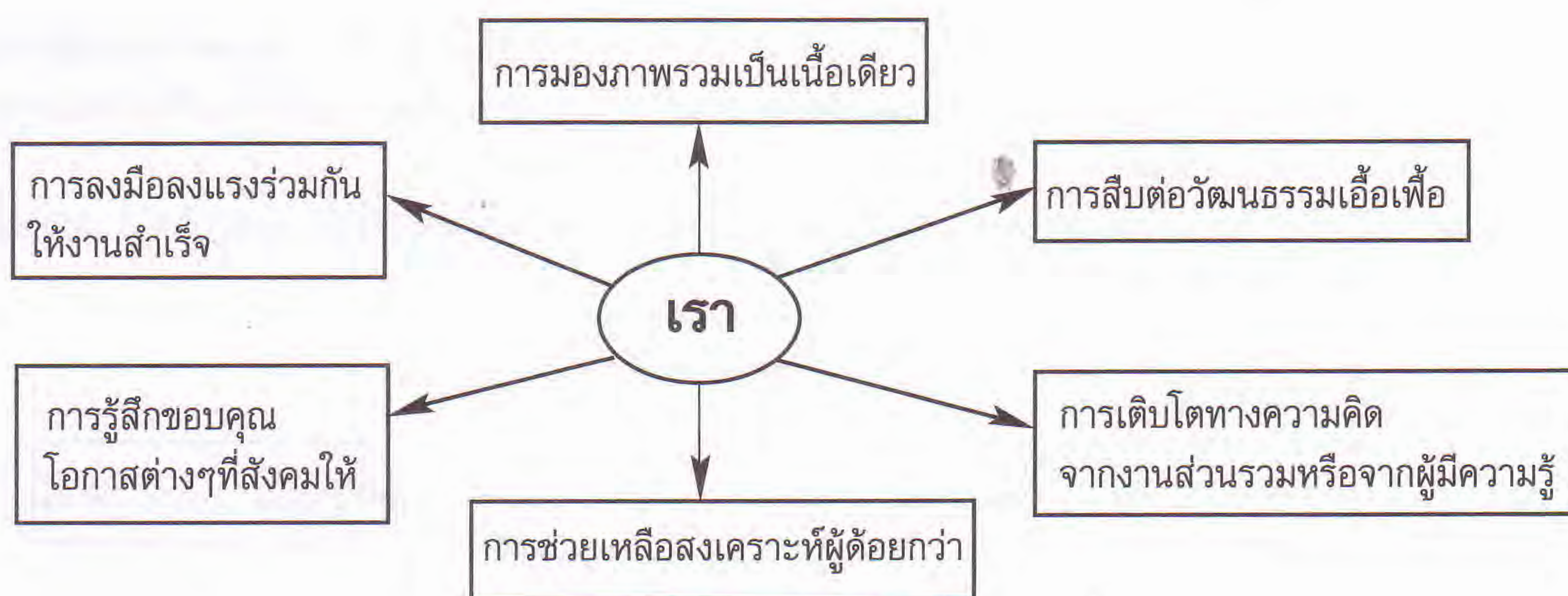

ภาพที่ 2 : ความสัมพันธ์ในลักษณะทิส 6

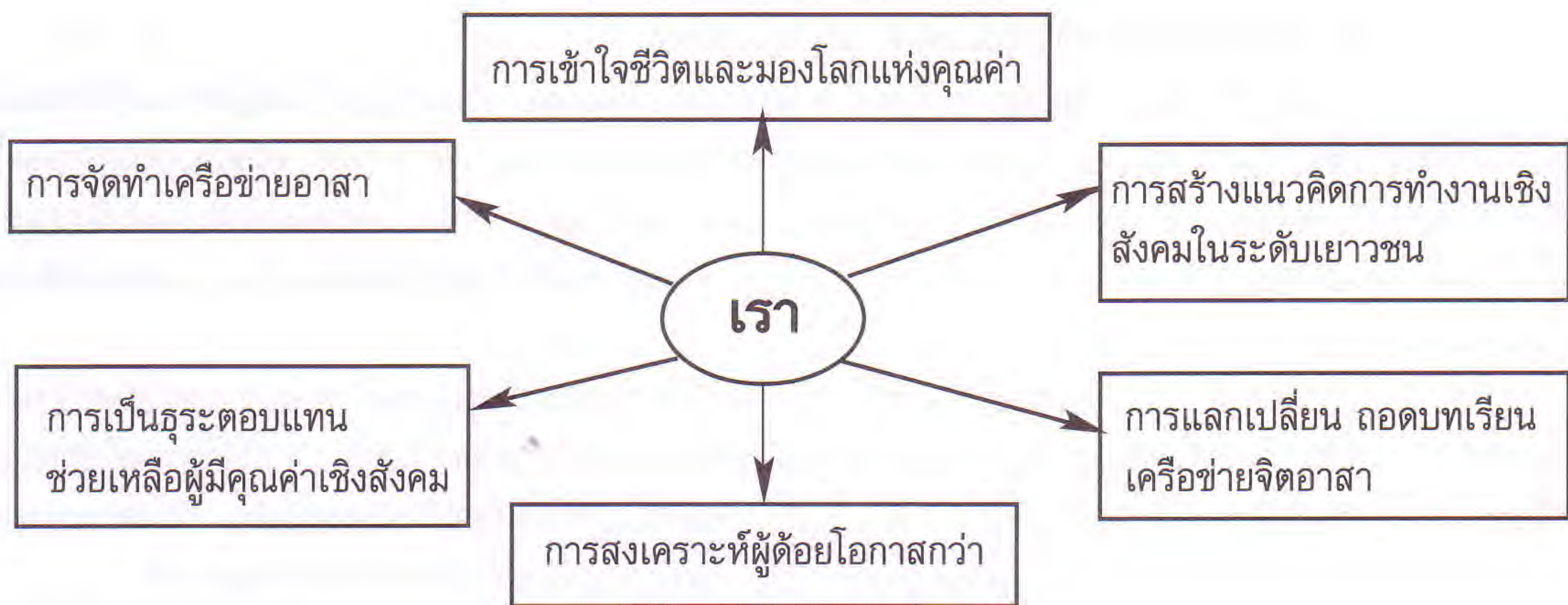
ในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะก็เช่นกัน ตัวแบบทิส 6 สามารถนำเอามาเปรียบเทียบเชิงประยุกต์เพื่อแสดงบทบาทหน้าที่ที่จะสะท้อนความรู้สึกเชิงคุณค่าต่อการปฏิบัติตนในประเภทต่าง ๆ ของจิตสำนึกสาธารณะได้ ดังแสดงในภาพข้างท้ายนี้

ภาพที่ 3 : ด้านการใช้สิ่งของส่วนรวม

ภาพที่ 4 : ด้านกิจกรรมส่วนรวม

ภาพที่ 5 : ด้านการตอบแทนเชิงคุณค่า

2. รูปแบบจิตสำนึกสาธารณะแบบรังผึ้ง

โดยธรรมชาติแล้ว โครงสร้างที่ถือว่ามีความเสถียรในระดับโมเลกุล จะมีลักษณะเป็นแบบ 6 เหลี่ยม หรือที่เรียกว่า Benzene ring การดึงเอาลักษณะธรรมชาติแบบรวงผึ้งก็เป็นคุณลักษณะพิเศษที่สามารถอธิบายได้

2.1 การเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงแบบ 6 เหลี่ยม ต่อ ๆ กัน คล้ายตาข่าย ร้างแห จะสะท้อนลักษณะสำคัญของเครือข่ายจิตสำนึกความดีที่เป็น ลักษณะต่อเชื่อม และส่งถ่ายพลังการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นั่นคือ "การเรียนรู้แบบแยกส่วน ย่อมมีอาจทำให้มองเห็นทุกข์ของคนในสังคมได้ฉันทิใด การต่อเชื่อมโยงเครือข่ายย่อมจะทำให้เห็นความรู้สึกมีส่วนร่วมที่จะเข้าไปจัดการปัญหาได้ฉันทินั้น" เช่น ผู้ป่วยที่รอการผ่าตัด ขาดเลือดกรุ๊ป O แฉ่งมาทางสถาบันการศึกษาเพื่อขอความช่วยเหลือ เมื่อประกาศเสียงตามสายแจ้งให้นักศึกษาทราบ นักศึกษาก็แสดงความเต็มใจไปช่วยกันบริจาคเลือดอย่างมากมาย หากนักศึกษา ถือว่าธุระไม่ใช่ ไม่ได้เกี่ยวข้องเป็นญาติกับผู้ป่วยหรือกลัวเข็ม หรือคิดว่าตนเองจะได้อะไรตอบแทนคืนในรูปสิ่งของ เหตุการณ์ความช่วยเหลือก็จะไม่ปรากฏขึ้น

2.2 ลักษณะโครงสร้างแบบรังผึ้ง จะเป็นตัวแบบดักกรองตะกอนมวลหยาบ อันได้แก่ ความกระด้าง ความเห็นแก่ตัว ความคิดด้านลบ ความไม่เป็นธรรม ความรู้สึกด้อยค่า ความเพ่งโทษ และความอาฆาตมาดร้าย การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ จึงจำเป็นต้องแยกขยะความคิด พฤติกรรมด้านลบ เสมือนด้วยการดักกรอง เพื่อมิให้ผ่านไปได้

ในขณะที่อีกด้านเป็นความคิดด้านบวกที่จะส่งเสริมพฤติกรรมที่ดี อันจะส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะต่อไป ตัวอย่างเช่น เมื่อเกิดความคิดเพ่งโทษ แฉ่งกล่าวขึ้นมาเกี่ยวกับการแต่งกายว่า ทำไมไม่ตำหนิคนอื่นบ้างในเวลาที่คุณอื่นแต่งกายไม่เรียบร้อย ในขณะที่เมื่อผ่านตัวแบบจิตสำนึกลักษณะดักกรองแล้ว จะมีความเข้าใจมากขึ้นว่า ใครที่แต่งกายดี ก็จะมีผลต่อหน้าที่การงานและความสำเร็จเชิงได้เปรียบกว่าคนที่ไม่ได้ทำโดยไม่ต้องเพ่งโทษคนอื่น

2.3 ลักษณะเหลี่ยม 6 ด้านของรังผึ้ง จะทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนมุมต่าง ๆ ที่เรียกกันคุ้นหูว่า "กระจกหกด้าน" คือ การสะท้อนมุมมองรอบด้าน ในลักษณะแลกเปลี่ยนมุมมองโดยไม่ตัดสินว่าถูกหรือผิด เพื่อไต่ความคิดให้เห็นถึงที่มาของความคิดนั้น ๆ การเปิดเวทีพูดคุยด้วยความเข้าใจ โดยถอดหัวโขนทั้งหมดออก จะได้รับรู้ความรู้สึกที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ที่ต่างมีต่อกัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจ และหาจุดร่วมที่จะสร้างข้อตกลง อันจะนำไปสู่แนวทางการสร้างจิตสำนึกสาธารณะในระดับต่าง ๆ อย่างมีความเข้าใจร่วมกันได้ง่าย

3. รูปแบบจิตสำนึกสาธารณะแบบความคิดเชื่อมโยง

ความคิดเชื่อมโยง ถือเป็นรากวิธีคิดที่สำคัญอันหนึ่งที่มีผลต่อการแสดงออกในพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของเยาวชน โดยอาจกล่าวได้ว่า ความคิดและการแสดงออกของคน 1 คน หรือ 1 กลุ่ม มีอิทธิพลต่อกันกลุ่มอื่นๆ ทั้งในทางบวกหรือทางลบก็ได้ เช่น การวางทิ้งแก้วน้ำในที่สาธารณะ เพียง 1 แก้ว จะส่งผลให้อีกคนหนึ่งวางแก้วน้ำตามไปด้วย แล้วคนอื่นก็ทำตามๆ กัน จนมองดูแล้วก็จะกลายเป็นกองแก้วน้ำที่ใช้แล้ววางทิ้งเรี่ยราด แนวคิดนี้มีลักษณะที่สำคัญ คือ

3.1 "เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี" เป็นความเชื่อมโยงการกระทำในรูปแบบทั้งทางบวกและลบต่อจิตสำนึกสาธารณะ โดยกระตุ้นให้เกิดความคิดที่มีทางเลือกซึ่งมีผลลัพธ์หรือผลกระทบตามมา เช่น การใช้โทรศัพท์สาธารณะที่ไม่ช่วยกันดูแลถนนรักษา เมื่อถึงคราวฉุกเฉินขึ้นมาในขณะที่ไม่มีโทรศัพท์มือถือถืออยู่ในมือ ก็ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ในทางกลับกัน เมื่อดูแลให้อยู่ในสภาพดี เมื่อถึงเวลาจวนตัวก็ช่วยตนเองรอดภัยได้

การจัดโครงการสร้างวิธีคิดนี้ ต้องเปิดมุมมอง และวิธีเปลี่ยนคิดให้เยาวชนหัดมองสิ่งรอบตัวแล้วสะท้อนความคิดถึงผลลัพธ์ในการ "ทำ" และ "ไม่ทำ" ให้บ่อย ๆ จนกลายเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยคุ้นเคย

3.2 การสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าเชิงระบบ

มีคำกล่าวว่า "Nothing in universe is existing by itself" ไม่มีสิ่งใด อยู่ได้โดยลำพังตนเอง นั่นคือ การจะอยู่ในสังคมที่มีความสุข มีปัจจัยให้ใช้อย่างสะดวกสบาย มีกินมีใช้ นั้นมิใช่เพียงแค่นำเงินไปแลกเปลี่ยนมาเท่านั้น แต่ถ้าเราไปอยู่ในที่ที่เงินก็ซื้อสิ่งนั้นไม่ได้ แต่เป็นเพราะความช่วยเหลือของคนที่มีน้ำใจ จึงสามารถนำพาชีวิตให้รอดต่อมาได้

คุณชายอานันท์ทวีป ชยางกุล ณ อยุธยา ผู้ร่วมรายการเจาะใจใส่ใจในโครงการ "When rare meet real" ตอน 7 วันกลางสนามหลวง ซึ่งต้องใช้ชีวิตรอบเกาะรัตนโกสินทร์ 7 วัน 7 คืน โดยไม่มีเงินติดตัวแม้แต่บาทเดียว คุณชายได้ค้นพบความมหัศจรรย์ที่ไม่สามารถใช้เงินซื้อได้ จากการช่วยเหลือของคนชายก๊วยเตี้ยวเพียงเล็ก ๆ ข้างสนามหลวงที่มีน้ำใจให้ข้าวให้น้ำ กล่าวแสดงความห่วงใย แม้ว่าไม่เคยรู้จักกันมาก่อน คุณชายซาบซึ้งและประทับใจถึงน้ำใจที่คุณลุง คุณป้าคนชายก๊วยเตี้ยว และเล่าเรื่องราวสำคัญผ่านจอทีวี เปลี่ยนความรู้สึกและทัศนคติของคนดูไปมากมายว่า การทำความดีแม้เพียงเล็กน้อยก็มีผลต่อทัศนะสังคมในกลุ่มใหญ่ได้

3.3 การมีทัศนะระบบการมองเห็นที่ไม่ได้อยู่เฉพาะเรื่องของตนเอง

มีคำกล่าวที่ว่า "มนุษย์จะรู้สึกมีคุณค่าอย่างมากต่อเมื่อสิ่งที่ยิ่งใหญ่นั้นมีได้ทำเพื่อตัวเอง" การทำสิ่งต่าง ๆ ย่อมเป็นไปเพื่อชนหมู่มาก ดังเช่นพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ที่ทรงกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อปวงราษฎร ดังปรากฏชัดในสังคมไทย หรือพระมหากรุณาธิคุณ แห่งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงแสดงสัจธรรมอันประเสริฐตลอดระยะเวลา 45 ปี ตรากดำนพระวรกายจวบจนปรินิพพาน

การฝึกให้มองเห็นคนกลุ่มใหญ่ เหนือกว่าเรื่องของตนเองในระดับเยาวชน จะทำให้เราค้นพบจิตวิญญาณพื้นฐานที่ดี ที่ใฝ่ดี ที่รักดี และที่ปรารถดีต่อกันมากมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการหัดตั้งคำถามให้กับเยาวชนว่า "หากไม่มองว่าตนเองจะได้อะไร เราจะมองว่าสังคมเราจะเป็นอย่างไรบ้าง ?" และถ้าสังคมเสียหายจะมีผลกระทบต่อตัวเราอย่างไรบ้าง ?

4. รูปแบบจิตสำนึกสาธารณะแผนภูมิต้นไม้ (Tree diagram)

แผนภูมิต้นไม้ มักมีความหมายถึง การเติบโตแตกหน่อกิ่งก้านขยายออกไป ถ้าเป็นต้นไม้ก็จะมีกิ่งก้านที่แผ่กว้าง ให้ร่มเงากันแดดฝน การสร้างจิตสำนึกสาธารณะในลักษณะนี้ มีจุดสำคัญคือ

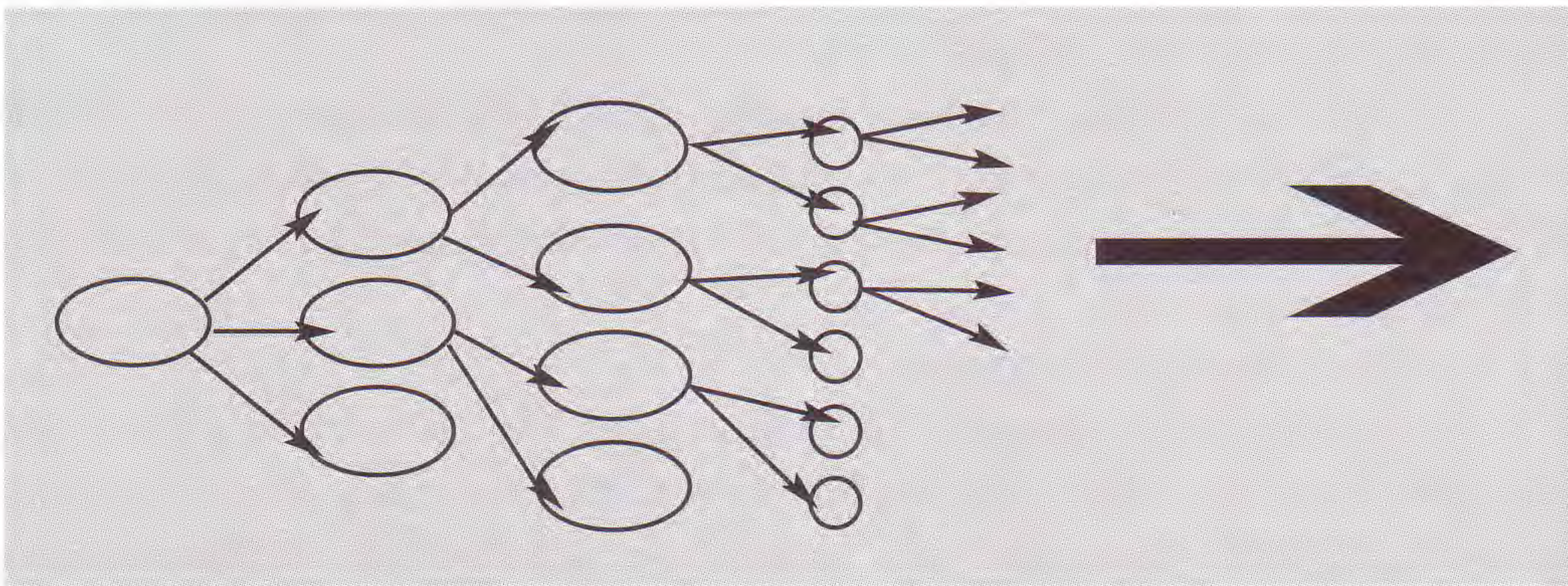
4.1 ลักษณะหยั่งรากแก้ว ที่ทำให้ลำต้นตั้งตรงได้

รากแก้ว เปรียบได้กับความคิดหลัก หากมองในระบบคิดนั้นก็คือ ความคิดมโนทัศน์รวบยอด (Conceptual thinking) ซึ่งกว่าจะเข้าใจจุดนี้อย่างชัดเจนจน "ตกผลึกทางความคิด" นี้ได้ ก็จำเป็นต้องผ่านการคิดมา ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เห็น รับรู้ มอง อย่างทะลุปรุโปร่ง เข้าอกเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งอย่างชัดเจน

การฝึกคิดมโนทัศน์รวบยอดนี้ จำเป็นต้องผ่านการเรียนรู้ที่ชำนาญในการมองภาพรวม และแยกแยะวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจน การสร้างผังความคิดรวบยอด (Conceptual map) จึงเป็นแบบจำลองความคิดที่สามารถนำเสนอให้เกิดความเข้าใจ ในลักษณะต่าง ๆ ได้มากมาย ในขณะเดียวกัน การฝึกให้เยาวชนหัดเขียน การสร้างผังความคิด จึงเป็นกลยุทธ์อีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้โครงสร้างการมอง เป็นไปในลักษณะความหมายเชิงคุณค่า ที่ลึกซึ้งกว่าการมองเพียงตัวอักษรแล้วถูกจัดให้เข้าใจแบบผิวเผินในประเด็นสำคัญของจิตสำนึกสาธารณะไป

4.2 ลักษณะการแตกกิ่งก้านสาขาที่เรียกว่า "โตแล้วแตก"

"Pay it forward" เป็นภาพยนตร์ที่สะท้อนแนวคิดจิตสำนึกสาธารณะได้เป็นอย่างดี เนื้อหาหลักคือ การที่ครูถามนักเรียนว่า เธอจะช่วยให้โลกนี้ดีขึ้นได้อย่างไร ? เด็กหนุ่มตัวเอกของเรื่องไปคิดค้น จนตกผลึก แล้วสร้างโครงการหนึ่งที่มีแนวคิด "หากช่วยใครแล้ว คนนั้นไม่ต้องตอบแทนคนที่ช่วยเขา แต่ให้ไปตอบแทนคนอื่น โดยการช่วยผู้อื่นอีก 3 คน" จากนั้น 1 จึงโตเป็น 3 จาก 3 จึงกลายเป็น 9 ดังภาพ และจาก 9 ก็กลายเป็น 27 คล้ายการแตกกิ่งก้านนั่นเอง

ภาพที่ 6 : ลักษณะการแตกกิ่งก้านสาขา

การสร้างจิตสำนึกสาธารณะในลักษณะนี้ อาจนำมาปรับในระดับเยาวชน ได้

1. ความดีระดับสาธารณะ ต้องทำให้เป็นเรื่องมวลชน ทำให้มีการรับรู้ในคนหมู่มาก
2. ความดีระดับสาธารณะ ต้องทำให้เป็นรูปธรรมเชิงระบบ คือ เมื่อลงมือทำแล้วมีผลแม้ว่าช่วงแรก อาจต้องมีการให้รางวัลเพื่อกระตุ้น แต่เมื่อทำไปสักระยะหนึ่งแล้ว ความเคยชินจะถูกทำให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และสืบต่อจนกลายเป็นวัฒนธรรมในที่สุด
3. ความดีระดับสาธารณะ ต้องทำให้มีการขยายตัวแตกหน่อ โดยต้องทำทั้งระบบจนกลายเป็นค่านิยมเชิงบวกของชุมชนนั้นๆ ไป
4. ความดีระดับสาธารณะ ต้องการใช้ความถี่ซ้ำ ย้ำให้ชัดเจนและถูกยกมาพูดถึงบ่อยครั้ง การค้นหาคนแบบอย่างเป็นสิ่งจำเป็นในระยะแรก และเมื่อเริ่มเห็นแนวทางแล้ว การดึงเอาคุณภาพส่วนดีภายในเยาวชนแต่ละคนจะทำให้เกิดกระบวนการจิตสำนึกสาธารณะที่มั่นคงและยาวนานกว่า
5. ความดีระดับสาธารณะ ต้องทำให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับส่วนคะแนนในชั้นเรียนให้มียุทธศาสตร์ความดีสาธารณะ เพราะนอกจากจะจูงใจกับเยาวชนที่ศึกษาเล่าเรียนแล้ว กระบวนการกลุ่มตามธรรมชาติของเยาวชนจะดึงกันในการมีอิทธิพลต่อกัน เมื่อปรับแต่งลักษณะกิจกรรมและจุดมุ่งหมายจากอาจารย์ผู้สอนแล้ว ก็จะกลายเป็นค่านิยมร่วมในกลุ่มสังคมนั้นในท้ายที่สุด
6. ความดีระดับสาธารณะ ต้องทำให้เกิดความสุขกับผู้ลงมือทำในลักษณะคุณภาพจิต การมีจิตใจที่อิ่มเอิบ สดชื่น เต็มใจ มีแววตาประกายสดใส ใจคออ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน ล้วนแล้วแต่เป็นคุณลักษณะของเยาวชน

ที่สังคมโหยหาอย่างมาก ดังนั้น ทุกๆ การทำดี ต้องเน้นย้ำความสุขที่เกิดขึ้นจากภายในเมื่อเยาวชนคุ้นชินกับความสุขภายใน ย่อมเกิดความคิดอ่านและเปรียบเทียบในตนเองว่า การทำความดี มีผลมากกว่าการแสวงหาความสุขเฉพาะตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความสุขที่ต้องแลกมาด้วยการมีเงินซื้อ หรือความสุขบันเทิงชั่วครั้งคราว อย่างไรก็ตาม แนวทางการสร้างจิตสำนึกสาธารณะจะเกิดขึ้นได้ยากหรือล่าช้า หรือประสบความสำเร็จในระดับต่ำก็ต่อเมื่อ ขัดจำกัดการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ เหล่านี้เกิดขึ้น

1. สื่อเร้าปัจเจกบุคคล

โลกยุคปัจจุบัน แม้ว่าจะมีสื่ออยู่หลายช่องทาง แต่คุณภาพสื่อที่ปลูกเร้าการสร้างจิตสำนึกสาธารณะนั้น มีอยู่ไม่มาก ยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อที่เร้าความต้องการอยากสวย รวย หล่อ เท่ ดัง เก่ง สบาย หรูหรา แล้วแทบจะเทียบกันไม่ได้เลย ปัจจุบันมีโฆษณาทางทีวีในโครงการคุณธรรมนำไทยที่มีคนนั่งอยู่ในรถทัวร์ ต่างส่ายสขตามแนวทางของแต่ละคน ปลอ่ยให้ชายคนหนึ่งกำลังผลักรถทัวร์ อยู่ด้านหลังเพียงลำพัง นาน ๆ เข้า คนผลักรถที่อยู่ด้านหลังเกิดหมดแรง รถไถลลงจากเนินสูงไปยังทางลาด คนในรถทัวร์ก็ลุกขึ้นมาโวยวายเพ่งโทษต่อกัน เสี่ยงประกอบโฆษณาสรุปในตอนท้ายถึงการลุกขึ้นมาช่วยเหลือกันว่า อย่าโทษว่าธุระก็ไม่ใช่ ประเทศชาติจะรอดไม่ใช่เพียงความช่วยเหลือจากคนสองคน แต่ต้องทุกคนร่วมช่วยกัน

อาการที่น่าเป็นห่วงสำหรับเยาวชนไทย คือการเลียนแบบค่านิยมที่เร้าความสุขเฉพาะตน บางครั้งแสดงความอ่อนแอในการรับรู้สาระแง่คิด และตื่นเต้นมากกับสิ่งเร้าที่ปรากฏภาพความงามที่ปั้นแต่งหลากหลายขึ้นมา ตราบใดที่ สื่อเร้า ยังมิได้สร้างสมดุล ของการรับรู้เชิงบวกที่กระตุ้นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ การสร้างเยาวชนย่อมจะเป็นภาระกิจที่ต้องโถมแรงไปไม่น้อย

2. การรับรู้จากสังคมหรือองค์กรแวดล้อม

ถ้าเปรียบเทียบชีวิตเยาวชนคนหนึ่ง ที่ตื่นเช้าขึ้นมาแล้วจะรับรู้สิ่งใดบ้าง คำตอบคงไม่พ้น สื่อจากทีวี โฆษณา การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อหนังสือหรือนิตยสารหลากหลาย การสัมผัสจากแฟชั่นในศูนย์การค้า การรับรู้จากสิ่งของสีล้นตามร้านค้า ตลอดจนจนถึงการเรียนรู้ค่านิยมการใช้ชีวิตของบุคคลรอบข้าง จวบจนเข้านอน องค์กรหรือสังคมที่ปลูกเร้าจิตสำนึกสาธารณะ ย่อมมีน้อยกว่าศูนย์การค้าหรือสื่อสารบันเทิงที่โหมกระพือรอบตัวมากมาย

การเรียนรู้ซึมซับค่านิยมเชิงบวก ด้านจิตสำนึกสาธารณะ ย่อมเป็นไปได้น้อย จึงนับเป็นภารกิจ อันถือเป็นวาระแห่งชาติ ที่จะต้องปรับสมดุลของการรับรู้นี้ ให้ปรากฏชัดขึ้น

3. ภูมิทัศน์ทางที่มีอยู่ในตัวเยาวชน ในการเลือกรับรู้และปลูกเร้า

แม้ว่าในส่วนของการเลี้ยงดูของครอบครัวจะมีส่วนสำคัญต่อคุณภาพการรับรู้ของเยาวชนไม่น้อย แต่สภาพครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นครอบครัวเดี่ยว ญาติผู้ใหญ่ อาจจะไม่ได้อยู่ร่วมบ้านเดียวกันเหมือนแต่ก่อนหรือหากมีอยู่ร่วมด้วย ก็มีความแตกต่างของภาษา วัย และการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน เยาวชนจะเชื่อสื่อทางอินเทอร์เน็ตมากกว่าการบอกเล่าจากญาติผู้ใหญ่ ทั้งในแง่มุมมองของความรักวัยรุ่นหรือเรื่องราวต่างๆ เพราะเชื่อว่าอินเทอร์เน็ตมีภาษาที่เข้าใจง่ายกว่า

การสร้างภูมิทัศน์ทางของตัวเยาวชน จึงไปอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ทั้งจากโรงเรียน ไปจนถึงวิถีการใช้ชีวิตของตัวเยาวชนนั้น ๆ เอง เยาวชนที่มีมุมนั้นเป็นสวนไม้ ย่อมเข้าใจการเติบโต และรู้จักการรอคอยกว่าดอกผลของไม้สวนจะเติบโตมาให้ชื่นชม ในขณะที่เยาวชนที่เติบโตมาจากชุมชนแออัดย่อมต้องคุ้นชินกับภาษาด่าทอ ที่ได้ยินทุกวัน เมื่อเยาวชนซึมซับไว้ หากตัวเยาวชน มีภาวะภูมิความไฝ่ดี ก็ย่อมจะทำให้ส่งผลต่อเยาวชนนั้นไม่มาก ในทางกลับกัน หากเยาวชนมีภาวะภูมิความไฝ่ดีที่อ่อนแอ ก็ย่อมส่งผลต่อเยาวชนนั้น อย่างมากมาย

อุปนิสัยของเยาวชน จึงเป็นผลลัพธ์จากการเลี้ยงดู หล่อหลอมและจากภาวะการพัฒนา ภายในของตัวเยาวชนเอง ตราบใดที่มีการสนับสนุนให้เยาวชนอยู่ในกระบวนการพัฒนาทางจิตภายใน เยาวชนก็จะค้นพบสภาพภายในตนเองอันน่าทึ่ง และเลือกที่จะใช้ชีวิตอย่างเท่าทันเหนือสิ่งเร้า อันจะเป็นฐานไปสู่การพัฒนา จิตสำนึกสาธารณะในที่สุด

ดร. นพ. โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ ได้กล่าวว่า การเรียนเพื่อให้จดจำหรือมีข้อมูลจำนวนมากๆ และให้คิดตามๆ กันจะไม่สามารถนำไปสู่การค้นพบตนเองที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งได้ การมีทัศนคติต่อชีวิตและจิตสำนึกที่เข้าใจความจริงของโลกภายนอกและโลกแห่งชีวิตด้านในอย่างลุ่มลึกนี้เป็นผลมาจากการมีประสบการณ์ตรงของผู้เรียนที่ต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในความจริงของชีวิต ทั้งยังต้องมีการใคร่ครวญตรึกตรองอย่างลึกซึ้งต่อสิ่งต่างๆ ในชีวิตจนเกิดการประจักษ์แจ้งในใจตนเองถึงคุณค่า และความหมายของชีวิตอย่างชัดเจน ซึ่งนับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญอันเป็นรากฐานการพัฒนาเยาวชน สู่จิตสำนึกสาธารณะที่เปรียบได้กับฐานความคิดที่เป็นฐานรากของการเชื่อมประกอบที่นำไปสู่โครงสร้างอันมั่นคง

บทสรุป

จิตสำนึกสาธารณะที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มชนชั้นทุกระดับในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เยาวชนระดับอุดมศึกษาที่กำลังเติบโตอยู่ในรั้วสถาบันอุดมศึกษาทั้งหลาย การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่นำไปสู่ความเจริญแบบสังคมอารยะ ถือเป็นภารกิจของทุกภาคส่วนในสังคม ที่จะร่วมแลกเปลี่ยน จัดสรร จัดวาง พัฒนา และสถาปนาให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตอย่างชัดเจน ครอบคลุมที่สังคมขาดจิตสำนึกสาธารณะ トラบนั้นสังคมยังคงต้องแก้ปัญหาแบบวัฏจักรที่ไม่มีวันสิ้นสุด เพราะรากเหง้าของปัญหาที่แก้ย้อมมาจากการมองข้ามมิติของการอยู่ร่วมกัน และไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของคุณค่าความเป็นมนุษย์ อันเป็นมิติที่มนุษย์พึงรับรู้ เข้าใจ และแสดงออกซึ่งกันและกัน ในลักษณะของความดีสาธารณะ หรือที่เราเรียกว่า " จิตสำนึกสาธารณะ " นั่นเอง

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ. (2539). **ปรัชญาคืออะไร**. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2551, จาก

<http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=everywhere&month=07-2008&date=17&group=1&gblog=8>.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2540). **กองทุนเวลาเพื่อสังคม**. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2551, จาก

http://www.kriengsak.com/index.php?components=content&id__content__category__main=27.

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (26 กรกฎาคม 2551). การสร้างจิตสำนึกใหม่. **มติชน**

ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. (2540). **ปรัชญาคืออะไร**. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2551, จาก

<http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=everywhere&month=07-2008&date=17&group=1&gblog=8>.

ชีวิตไม่ง่ายอย่างที่คิด : เจาะใจ Reality อานันท์วิป ชยางกูร ณ อยุธยา. [รายการโทรทัศน์]. (2544).

กรุงเทพฯ : เจ เอส แอล.

พระไพศาล วิสาโล . (2544). **เส้นโค้งแห่งความสุข (1) : สดับทุกข์ยุคบริโภคนิยม**. นนทบุรี : มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค.